

PAMFIL BILȚIU¹, ROMÂNIA

Despărțirea de Deac Vasile „Moșu” In memoriam

Este 22 iunie 2026. Aflăm că ne-a părăsit cel mai iubit dintre pământeni Maramureșului, cel mai simpatizat cetățean din Bogdan Vodă, țăran emblematic pentru Maramureș. S-a născut în august 1929, dintr-o familie de țărani de aleasă spiritualitate și noblețe. Tatăl său ne-a fost performer, în timpul cercetărilor noastre de teren, la Bogdan Vodă. Ne-a impresionat până în străfunduri când ne-a spus că activitatea noastră nu este numai una nobilă, ci și una sacră, apoi a zis că „Aici, în altarul meu, mă pui în gerunț’ și zăc o sfântă rugăciune ca Dumnezeu să v-ajute să puteț’ face lucrarea”, lucrarea aceasta minunată a cercetării culturii populare. Și rugăciunea bătrânului Deac, înălțată la cer, i-a fost ascultată. Am desăvârșit lucrarea, prin publicarea a unui număr impresionant de cărți, studii, nu mai vorbesc de numărul mare de articole, rezervate culturii și artei populare.

L-am cunoscut pe Deac Vasile „Moșu”, în 1969, când am devenit slujitor al ziarului „Pentru Socialism”. Cum îi mersese vestea cea de țăran, cu caracter și personalitate aparte, m-am deplasat la Bogdan Vodă, cu dorința de a deveni eroul unui reportaj. M-a primit un om înalt, uscățiv, sfătos, cu privire pătrunzătoare, cu o dulceață aparte în exprimarea în grai în duh arhaic, extrem de prietenos, de omenie neaoș maramureșeană, încât, dintr-o dată, mi s-a legat de suflet.

Nici nu începem bine să povestim, când s-a oprit și parcă îl văd, aievea, cum a luat cuțitul cu mâner din corn de cerb, cu care a tăiat o bucată de slănină, dintr-o slănină lungă din pod până-n podele, a luat o ceapă, a crăpat-o, i-a pus sare, a învârtit-o în prosop, a lovit-o cu pumnul, apoi a pus-o lângă slănină și mi-a zis: „Cea mai bună mâncare după ce dăm pă grumaz on pahar de horincă de șapte focuri”. Apoi, mai târziu, îi zice soției, care era moașă, de unde i se trage și lui porecla de „Moșu”: „Noi, cu domnu profesor, avem multe de povestit despre istorie, despre tradiții, despre ce fac eu, așe că pune de o coleșe cu brânză.”

Cu ce credeți că am început convorbirea? Cu nevoia stringentă de ridicarea statuii voievodului Bogdan Vodă călare, „Călare, că numa călare s-o dus când o descălecat, nu pă jos”. Interlocutorul meu știa că voievodul este întemeietor de țăară – statul feudal Moldova. M-a atenționat că amintirea lui ne este perpetuată de ruinele bisericii de piatră și urmele locuinței sale fortificate.

Era bucuros de oaspeții numeroși care îl vizitau. Când intrau, le arăta la fruntarul camerei sale bătrânești, datată încă din secolul XVIII, pe o masă, portretul voievodului, al

¹ Folclorist, Baia Mare.

lui Nicolae Ceaușescu și Biblia. O dată l-am vizitat cu un redactor de la gazeta „Flacăra” care l-a întrebat „Dumneata, care ești primar și-l cinstești pe conducător, ești adeptul politicii sale, cum îi pui alături Biblia? Moșu i-a răspuns neaș, picant și lămuritor deplin: „Domnule, împărați și regi, cu coroane de aur pă cap, s-o plecat în fața lui Dumnezeu. D-apoi io, on biet țaran, cum să nu mă plec.” Pe toți oaspeții îi primea cu aceeași omenie și ospitalitate neașă maramureșeană. Era mândru că l-au vizitat multe personalități și i-a trecut pragul și poetul Nichita Stănescu.

L-am vizitat de mai multe ori și tot de-atâtea ori am scris despre visul lui, dorința arzătoare și obsesia lui, ridicarea statuii voievodului. Cel mai cuprinzător reportaj l-am scris în anul 1987, în publicația centrală „Cântarea României”, când avea două decenii de cârmaci al comunei. Reportajul rezumă cel mai bine truda sa închinată înfloririi satului. Cu mult aplomb ne-a amintit de înfăptuirile sale și era mândru că a pus umărul la electrificarea întregului sat și la asfaltarea șoselei, nu doar la Bogdan Vodă, ci pe întreaga vale a Izei. În primariatul său s-au asfaltat ulițele principale ale localității, și-a ajutat consătenii să-și construiască case frumoase și spațioase, de răd în soare. Au urmat, apoi, realizările de bază: construirea școlii la centru, cu douăzeci de săli de clasă, și o altă școală la Bocicoiel. Am ajuns la urmă la realizările lui cele mai spectaculoase, transformarea satului într-un centru industrial, construirea „Fabricii de motorașe și piese de schimb”, la care lucrau cinci sute de muncitori, la care se adaugă „Fabrica de covoare” la care lucrau o sută de țesătoare, mari meșterițe care lucrau covoare de o frumusețe inegalabilă, destinate exportului. Am avut satisfacția de a fi scris despre această țesătorie și despre talentul artistic al lucrătoarelor.

Convorbirea amplă de atunci cu acest Moș Ion Roată al Maramureșului, ne-a furnizat argumente că a fost profund atașat de dezvoltarea și înviorarea activității culturale a comunei. El însuși a inițiat și condus formații artistice. Ca reporter și membru al juriului, am avut satisfacția de a fi martor ocular la spectacole cu care ridica sala în picioare, așa cum a făcut-o, nu numai în localități din județ, ci și în Moldova. Rămân memorabile spectacolele, pe care nu numai că le-a inițiat, ci în care a și evoluat ca artist amator. Spectacolul pe care îl considera unul de vârf a fost „Descălecarea voievodului Bogdan Vodă”, la care se adaugă piesa de teatru nescris „Facem statuie”, cu care a înregistrat un succes de răsunet.

Parcă îl văd și acum cum îi dojenea și-i trimitea acasă pe unii actanți ai spectacolelor, care veneau să urce pe scenă fără a îmbrăca costumul popular, cu vorbele „Da, cum crezi că vei intra în formație cu haine nemțăști, e ca și cum te-ai îmbrăca în haine de doliu.” Parcă îl văd, aievea, cum îmbrăcat în costumul lui de sărbătoare, urca pe scenă, apoi cum pușca din degete și striga, animând jocul, „Joacă, mă, pă mândra bine,/ Să nu zacă oarecine,/ Să nu zacă, mai apoi,/ C-o jucat c-on măturoi.”, apoi, unele strigături mai haioase, adică cu încărcătură umoristică „Câte fete-s mai frumoase,/ Tăte să mărită groase/ Și-a mè mândră groasă-o fost,/ I-am dat sare și s-o-ntors.”, „Tăt am stat și-am așteptat/ Și gură n-am căpătat,/ Numa de babă bătrână,/ De mi-i scârbă o săptămână.”

Deac Vasile „Moșu” a fost un om de o inteligență sclipitoare. În opinia lui, Maramureșul „îi o piatră de granit la temelia țării, în care s-o creat un tezaur de mari valori

și frumuseți, pe care le descoperim în folclor și în portul popular frumos, fără asemănare”. Ne-a mai atenționat că nicăieri ca-n Maramureș, stăpânii nu sunt atât de mândri de obârșia lor și de copiii lor frumoși și atașați de tradiții de mici, la care le zăc „coconi” iar la fete „cocoane”, prin care le transmit un rang de noblețe încă de la naștere, iar la neveste le zăc „borese”.

Deac Vasile „Moșu” a fost un bun rememorator și povestitor al evenimentelor trăite. Într-un stil picant și hazliu, ne-a depănat firul evenimentului unic, trăit de el, când a vorbit în „Casa țării” la Conferința Națională a Primarilor”, pe secțiuni. „Când m-am sculat și am mărș la tribună, în costum țărănesc și cu opinci, s-o uitat tăți la mine ca la lună nouă. Și-o grăit unu cu altu, tăți nemți, că ce ne-a povesti țăranu ista. Apoi le-am spus că țărani din Bogdan Vodă așteaptă și ei să vadă un pic de fum să iasă și de la o făbriță, nu numa de la armele voievodului. Și din discursul meu am cules aplauze de la tăți nemți cia.”

Îmbrăcat în costumul lui frumos de sărbătoare, cu desaga pe umăr, având pus în partea din față un colac împistrit, iar peste el o ștergură împistrită, el știa că într-o astfel de postură i se deschid toate ușile și are priză la rezolvarea inițiativelor.

Într-o astfel de postură s-a dus la înmormântarea lui Andruță Ceaușescu, la Stoienești. La început a fost bănuț a fi un rău făcător deghizat, sosit să tulbure înmormântarea. Când le-a spus că este primar de comună și nu poate lipsi de la înmormântarea tatălui celui mai iubit fiu al poporului, a fost înconjurat cu căldură și tratat cu respect și simpatie.

Multe convorbiri purtate cu această personalitate de factură unică, puternică au însemnat un emoționant drum prin istorie, prin împliniri personale, prin creația folclorică, dar și prin demnitate, ospitalitate și omenie neaoșă care îl caracterizau.

La prea multele insistențe, în calitate de lucrător în cultură, i-am organizat un concurs de machete cu statuia voievodului. Au participat sculptorii Ovidiu Maitec, Mihai Olos și, dacă îmi aduc bine aminte, Dumitru Ciocotișan. La ședința cu artiștii ne-a declarat „Îi aicea o statuie care și mie îmi place, dar aș vrea una mai faină”. Era a lui Ovidiu Maitec. L-am trimis la Ion Jalea (1887-1983). Sculptorul era în vârstă. La întoarcere, Moșu m-a chemat la el să discutăm. Mi-a tăiat-o scurt: „După ce m-ai trimăs la el? Dă-l naibii că mi-o făcut calul ca vaca. Asta ar mai lipsi să-l pun pe voievod călare pe o vacă. S-ar uita tăți la el ca la urs și i-ar înfunda răsul.”

Odată, m-a chemat la Bogdan Vodă. Era de-o veselie molipsitoare. Mi-a arătat că are statuia gata de turnat. Era una uriașă, avea de la copita calului până în creștetul capului călărețului o înălțime de șapte metri și jumătate. Mi-a cerut să-l ajut să toarne statuia. I-am spus că nu este posibil să fie acceptată, având deformări în redarea calului și călărețului, apoi ar necesita o mare cantitate de bronz. Statuia ar fi mai mare decât a domnitorilor Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Ori pentru un voievod nu merge. Cum nu l-am putut lămuri, i-am alcătuit o comisie de experți pe care am trimis-o la Bogdan Vodă pentru examinarea statuii. Până la urmă a fost lămurit. În cele din urmă, visul lui s-a împlinit prin lucrarea realizată de sculptorul, specializat în statui, Ioan Marchiș. Drept urmare, Deac Vasile „Moșu” a putut muri liniștit.

Despre Deac Vasile „Moșu” se va vorbi, de acum, la trecut. Dar realizările împlinite

și, mai ales, statuia îi vor perpetua amintirea. Dacă cineva se va mai învrednici să scrie despre istoria comunei voievodului, va trebui undeva să noteze că a fost odată un țăran maramureșean, pe numele Deac Vasile „Moșu”, iar această personalitate nu a semănat și nici nu va semăna, niciodată, cu nimeni. Când vorbim despre astfel de personalități ne gândim câtă rezonanță capătă versurile unui vechi și sugestiv cântec popular **„Maramureș, țară veche,/ Cu oameni fără pereche!”**.

Deac Vasile cu soția sa „Moașa”; foto: colecția Pamfil BILȚIU